LAUSUNTO

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Asia: Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2025–2028 (VNS 2/2024 vp)

Suomen Lukiolaisten Liitto (SLL) kiittää lausuntopyynnöstä ja lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

Hallitus on valmistellut talouden tasapainottamistoimia, jotka osuvat suhteettoman kipeästi nuoriin ja opiskelijoihin. Julkisen talouden suunnitelmassa tunnistetaan valtiontalouden yhdeksi keskeisimmäksi haasteeksi se, että nuorten koulutusaste on Suomessa jäänyt alemmalle tasolle kuin muissa kehittyneissä teollisuusmaissa. Osaavaa työvoimaa tarvitaan, jotta tuottavuus voi nousta ja talous kasvaa. On hyvin keskeistä, että Suomi panostaa nuorten hyvinvointiin ja tulevaisuususkoon, jotta tälle maalle riittää rakentajia. Hallitusohjelman kirjauksesta “jokaisella on taustasta ja varallisuudesta riippumatta tasa-arvoiset mahdollisuudet kouluttautua ja tavoitella unelmiaan” on elintärkeää pitää kiinni.

SLL esittää tässä lausunnossa keskeisiä huomioita julkisen talouden suunnitelmasta lukiokoulutukseen ja opiskelijoihin koskevin soveltuvin osin.

Maksuttoman toisen asteen rajaaminen

Hallitus rajaa oppivelvollisuuslaissa tarkoitetun maksuttoman oppimateriaalin sen kalenterivuoden loppuun, jonka kuluessa opiskelija täyttää 18 vuotta. Kirjaus sisältää myös ylioppilastutkintomaksut ja koulumatkatuen. SLL pitää rajausta hyvin valitettavana ja haasteellisena: se kohtelee nuoria hyvin eriarvoisesti ja hankaloittaa oppilaitosten arkea. Lukio voi venyä esimerkiksi mielenterveysongelmien, pitkäaikaissairauden tai oppimisen haasteiden takia. Samalla osa nuorista aloittaa lukion myöhemmin esimerkiksi TUVA-koulutukseen osallistumisen tai perusopetukseen valmistavan opetuksen vuoksi. Ne nuoret, joilla on toisen asteen opintojen aikana toimeentulo-ongelmia, ovat hyvin haavoittuvassa asemassa. Opiskelijalle tulevat maksut voivat kuulostaa pienille hyvätuloisen aikuisen näkökulmasta, mutta monelle nuorelle kyse on merkittävästä summasta. Uhkana on, että maksut lisäävät lukiolaisten paineita entisestään.

Toisen asteen maksuttomuus on aiemmin päätetty turvata tutkinnon suorittamisen loppuun saakka erityisesti siitä syystä, että koulupudokkuutta ei tapahtuisi ja nuoret suorittaisivat tutkinnon loppuun. Nykytyöelämässä ei selviä ilman toisen asteen tutkintoa. Kun hallituksen talouspolitiikan painopisteinä on edistää työllisyyttä ja talouskasvua, sen kannattaisi varmistaa, että jokainen nuori suorittaa vähintään toisen asteen tutkinnon. Maksuttomuuden rajaamisen on arvioitu tuovan oppilaitoksille lisää hallinnollista työtä, ja rahoitusleikkaus voi johtaa myös opetuksen laadun heikentymiseen. Rajauksesta saatavat säästöt ovat kaiken lisäksi valtiontalouden kannalta kokonaisuuden kannalta minimaaliset (12 miljoonaa euroa vuodesta 2026 alkaen).

Samalla hallitus rajaa koulumatkatuen vain maksuttomaan koulutukseen oikeutetuille. Rajaus heikentää koulutuksen alueellista saavutettavuutta, erityisesti kun lukioverkkoa voidaan tulevaisuudessa joutua väestökehityksen takia karsimaan.

Opiskelijan toimeentulo

SLL ei kannata hallituksen päätöstä siirtää opiskelijat yleisen asumistuen piiristä takaisin opintotuen asumislisälle. Aiempaan asumislisämalliin palaaminen tarkoittaa toimeentulon mittavan leikkaamisen lisäksi sitä, että kuntaluokituksen vaikutus tuen tasoon poistuu. Haasteena järjestelmässä on ollut myös kesäajan toimeentulo: lukioissa tarjolla olevien kesäopintojen puute voi johtaa siihen, että opiskelija ei kesällä voi nostaa opintotukea eikä siten saada asumislisääkään. Elinkustannukset ovat varsinkin kaupungeissa suuria eivätkä kaikki opiskelijat kykene työskentelemään opintojensa ohella esimerkiksi mielenterveysongelmien, pitkäaikaissairauksien tai heikentyneen toimintakyvyn vuoksi. Opiskelu on opiskelijan työtä ja monille lukio-opinnot ovat jo itsessään kuormittavia ja haastavia.

Siirtymä on päätetty tehdä ilman riittäviä arvioita kokonaisvaikutuksista opiskelijoiden hyvinvointiin, opiskeluun ja toimeentuloon. Jo viime syksynä STM:n tekemän arvion mukaan suurimmat yhteisvaikutukset sosiaaliturvan leikkauksista kohdistuvat 18–24-vuotiaisiin. Matalalla toimeentulolla on tutkimusten mukaan selkeä yhteys mielenterveyden oireiluun. Suomalaisten koulutus- ja osaamistason nostaminen ei onnistu, jos tutkinnon suorittaminen jää kiinni opiskelijan taloudellisesta tilanteesta. SLL toivoo, että hallituksen itsensä käynnistämälle opintotukijärjestelmän

kokonaisuudistukselle annetaan mahdollisuus onnistua tekemällä tietoon perustuvia muutoksia hätäisten säästöpäätösten sijaan.

Korkeakoulutuksen kasautumisen vähentäminen

SLL pitää tärkeänä, että hallitus tekee korkeakoulutuksen kasautumista vähentäviä toimia ja edistää tavoitetta, jonka mukaan korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrä pyritään nostamaan mahdollisimman lähelle 50 prosenttia vuoteen 2030 mennessä. Tehdyt linjaukset, esimerkiksi useamman samanaikaisen opinto-oikeuden rajaaminen, ovat oikeansuuntaisia. Samalla on hyvä huomioida, että hallituksen muut päätökset, kuten toimeentulon heikennykset, voivat sulkea aiempaa useampia nuoria korkeakoulutuksen ulkopuolelle. Koulutustasoon vaikuttavia tekijöitä tulee aina tarkastella kokonaisuutena.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan valtionavustukset

Hallituksen päätös aikaistaa ja kasvattaa OKM:n hallinnonalan valtionavustusten leikkauksia on nuorten kannalta hyvin surullinen. Leikkaukset järjestöjen valtionavustuksiin tulevat viemään nuorilta kokoontumistiloja, harrastusmahdollisuuksia ja turvallisia aikuisia. Järjestöjen tekemä nuorisotyö on nuorten hyvinvointia, tulevaisuususkoa ja osallisuutta tukevaa työtä. Se ehkäisee ennalta esimerkiksi syrjäytymistä ja parantaa nuorten edellytyksiä toimia yhteiskunnassa. Sopeutustoimien hintalappu voi siten nuorten pahoinvoinnin lisääntyessä kasvaa ennakoimattoman suureksi.

Helsingissä 2.5.2024

Vladislava Silkina
Varapuheenjohtaja

Sara Sipilä
Pääsihteeri

Lisätietoja: *koulutuspoliittinen asiantuntija Aliisa Toivanen, 050 395 5334, aliisa.toivanen@lukio.fi*
sosiaalipoliittinen asiantuntija Iiris Hynönen, 050 377 7729, iiris.hynonen@lukio.fi